

ЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ А. М. АЛЕКСЮКА

Розкривається сутність проблемного навчання й досліджуються його особливості в наукових доробках відомих учених, зокрема в дослідженнях А. М. Алексюка. Досліджено, що вчений вбачав педагогічну цінність ідеї проблемного навчання в тому, що завдяки її реалізації учні чітко усвідомлюють суперечності як систему пізнавальних труднощів, подолання яких ставить їх в умови активної діяльності, вимагаючи пізнавальної самостійності. Аналіз наукового доробку А. М. Алексюка свідчить, що вчений вважав навчання, при якому учням подають навчальний матеріал у готовому вигляді, позбавляє можливостей творчого пошуку й активізувати їхню пізнавальну активність можливо завдяки впровадженню в навчальну діяльність проблемного методу навчання.

Ключові слова: проблемне навчання, активізація пізнавальної діяльності, умови застосування проблемного навчання, науковий доробок А. М. Алексюка.

Постановка проблеми. Нині освіта стає все більш спрямованою не лише на подання знань, а й на формування духовного світу особистості, моральних цінностей, розкриття нахилів і здібностей студентів. Традиційні методи викладання, у яких акцентовано на репродуктивній діяльності, уже не здатні забезпечити достатній рівень підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Це спонукає викладачів до впровадження як новітніх, так і відомих педагогічних технологій, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної діяльності, розвиток самостійності, критичного мислення тощо. З огляду на це особливої значущості набуває проблемне навчання, яке ґрунтується на принципі вибору в навчанні, що спонукає до аналізу, зіставлення, порівняння нової інформації, і, як наслідок, стає передумовою розвитку особистості.

Мета і завдання статті полягає в розкритті сутності методу проблемного навчання в дослідженні А. М. Алексюка. Анатолій Миколайович Алексюк – доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України, лауреат нагороди Ярослава Мудрого. Він одним із перших обґрунтував наукові напрями педагогіки у вищій школі. У своїх працях науковець дав детальну характеристику й науково обґрунтував значимість семінарських, лекційних занять, самостійної роботи студентів. Велику увагу приділяв методу проблемного навчання.

Стан дослідження. У другій половині ХХ ст. технологію проблемного навчання розвивали як в Україні так і в зарубіжних країнах, так, наприклад, у Росії – І. Я. Лернер, А. М. Матюшкін, М. І. Махмутов, М. М. Скаткін та інші, в Україні – А. М. Алексюк, С. П. Бондар, Г. С. Костюк, В. І. Лозова, Л. Л. Момот, Г. Д. Панченко, О. Я. Савченко, І. І. Соболев, у Польщі – В. Оконь, Ч. Куписевич та ін. Російський педагог І. Я. Лернер визначив основну концепцію проблемного навчання, яка полягає в тому, що: "В процесі творчого вирішення учнями проблем і проблемних завдань у певній системі відбувається творче засвоєння знань і умінь, оволодіння досвідом творчої діяльності, формування суспільної активності високорозвиненої, свідомої особистості" [2, с. 60]. Він класифікував методи проблемного навчання за рівнем самостійності й активності тих, хто навчається: *проблемний виклад* (створивши проблемну ситуацію учитель не лише подає остаточне вирішення проблеми, а й демонструє сам процес вирішення); *частково-пошуковий* (викладач планує кроки вирішення проблеми, а учень самостійно її вирішує); *дослідницький* (педагог організовує творчу, пошукову діяльність учня з вирішення нових проблем). А. М. Алексюк підтримував класифікацію І. Я. Лернера, яка враховує різний рівень самостійності й активності тих, хто вчиться, і додає, що кожний із цих методів може виявлятися у словесній, практичній і наочній формах. Він вважав, що ідеї проблемного навчання

зможуть компенсувати недоліки традиційного, застарілого методу [1].

М. І. Махмутов вбачав у проблемному навчанні такий тип розвивального навчання, який поєднує систематичну самостійну пошукову діяльність учнів, студентів з урахуванням цілеспрямованості та принципу проблемності, процес взаємодії викладання й учіння, орієнтований на формування світогляду, пізнавальної діяльності і самостійності, стійких мотивів учіння й розумових, у тому числі творчих здібностей у формі засвоєння ними наукових понять і способів діяльності, детермінованої системи проблемних ситуацій. Проблемне навчання є провідним елементом сучасної системи розвивального навчання, що включає зміст навчальних курсів, різні типи навчання і способи організації навчально-виховного процесу у сучасній школі [3]. Наявність різних визначень проблемного навчання засвідчує складність цього поняття та відсутність єдиного підходу до його розуміння.

Виклад основних положень. У дидактичних працях науковців другої половини ХХ ст. розкривалися шляхи застосування проблемних методів у навчанні різних дисциплін початкової та середньої школи (математика, фізика, хімія, біологія, історія, географія), наводилися приклади навчальних задач проблемного характеру, використання проблемного навчання на різних етапах уроку, залежності проблемних задач від змісту навчального матеріалу тощо. У вітчизняній педагогічній науці здійснювалися дослідження дидактичної суті й різних аспектів проблемного навчання, аналізувалися не лише головні поняття: "проблема", "проблемна ситуація", "проблемна задача", "проблемність навчання", "проблемний підхід у навчанні", – а й основні положення проблемного навчання, які співвідносяться з поширеними дидактичними методами, принципами і прийомами. Учені стверджували, що проблема виникає там, де людина стикається з певними інтелектуальними труднощами у процесі вирішення реальних проблем. Вони мають об'єктивний і суб'єктивний характер. "Об'єктивний характер проблема має в тому разі, коли ще не існує її наукового вирішення", – пише український науковець В. В. Ягупов [7, с. 243]. Коли, натомість, наукове вирішення цієї проблеми є, а лише певна група студентів чи один студент не знають шляхів її вирішення, то тоді маємо проблему суб'єктивного характеру, тобто дидактичну.

Аналізуючи методи проблемного навчання, А. М. Алексюк, М. І. Махмутов, Н. О. Менчинська, В. О. Онищук, О. Я. Савченко, Г. І. Шукіна та інші підкресливали, що правильний вибір методів та ефективно застосування всієї системи методів проблемного навчання можливі лише за умови спеціального структурування навчального матеріалу відповідно до сутності методу та систематичного формування прийомів пізнавальної діяльності учнів, характерних для різноманітних методів.

Виходячи з дидактичних і соціальних цілей, аналізуючи зміст навчального матеріалу, учитель, викладач здійснює попередній вибір методу навчання, що найбільше відповідає поставленим цілям. Можливості самого змісту є однією з основних умов, що обмежують застосування того чи іншого методу. На думку А. М. Алексюка, М. І. Махмурова й інших дидактів, які вивчали умови застосування проблемного навчання, якщо зміст теми, що вивчається, містить значну кількість розрізнених фактів і понять, які логічно не витікають із раніше засвоєного, то якими б цілями не керувався учитель і яким би високим рівнем пізнавальної активності не володіли учні, реалізувати на такому матеріалі методи високого рівня проблемності не лише неможливо, неефективно, а й недоцільно [1; 3]. Таким чином, визначальною умовою вибору методів навчання є зміст навчального матеріалу, що вивчається. Польський дидакт В. Оконь стверджував, що застосування проблемного навчання залежить, передусім, від змісту навчального матеріалу, що дає змогу впроваджувати проблемне навчання, використовувати методи проблемного викладу [4]. Отже, стверджував учений, застосування проблемного підходу передбачає попередній аналіз навчальних програм, змісту навчального матеріалу й методичного апарату підручників. Визначивши, які методи навчання дозволяють реалізувати цей зміст навчання, учитель співвідносить можливості змісту з можливостями учнів і коригує вибір методу. Реалізація ж обраного методу розпочинається із переструктурування змісту навчального матеріалу. В. Оконь розглядав поняття проблеми в дидактичному плані та визначав її психологічний і структуральний сенс. Це положення збігається з позицією А. М. Алексюка про те, що усвідомлена студентом проблема трансформується у проблемну ситуацію. Остання має психологічний і змістовий аспекти. Психологічний аспект пов'язаний із рівнем наукової підготовки, розвитком інтелекту, володінням навичками логічного мислення студента чи групи студентів. Змістовий аспект полягає в наявності реальних чи позірних, діалектичних чи формально-логічних суперечностей в основних положеннях змісту навчального матеріалу. Звісно, що викладач повинен спершу визначити суперечності, потім сформулювати проблему і створити проблемну ситуацію. Правильно сформульована дидактична проблема, з одного боку, спирається на знання, якими володіють студенти, а з іншого – допомагає визначенню певних прогалів у системі їхніх знань. "У зв'язку з цим під поняттям "дидактична проблема" будемо розуміти організовану з певною метою, ясно визначену й усвідомлену теоретичну або практичну трудність чи водночас як першу, так і другу, що потребують вирішення, вивчення, дослідження" [1]. Суттєвою ознакою проблеми є те, що вона поєднує елементи знання і незнання, сприяє виникненню певних зв'язків між ними, надає поштовх до логічного мислення. Окрім знань, умінь і навичок, що визначались навчальними програмами та підручниками, А. М. Алексюк пропонував для успішної реалізації проблемного навчання включати до змісту навчання завдання формування властивостей розуму учнів, розвитку їхніх пізнавальних здібностей, рис творчої діяльності, творчих здібностей [6]. Учений підкреслював, що у проблемному навчанні однією з істотно важливих сторін є зближення психології мислення людини з психологією навчання. Суть проблемного викладу знань, зазначає учений, полягає в тому, що викладач ставить проблему, показує шляхи її вирішення, спонукає до самостійного розв'язання. Оскільки система методів проблемного навчання побудована за принципом пізнавальної самостійності студентів, посту-

пового ускладнення проблемного викладу, перехід до кожного наступного методу потребує перебудови самого змісту навчального матеріалу. Переструктурування змісту здійснюється шляхом застосування певної сукупності прийомів:

- перестановок (зміни порядку подачі фактів, їх демонстрації чи пояснень, наведених у підручнику);
- залучення додаткових фактів;
- використання у викладі додаткових елементів (у вигляді питань, задач, завдань, вказівок, вимог тощо);
- трансформація фактів у пізнавальні задачі [6].

Досліджуючи проблеми активізації пізнавальної діяльності учнів В. О. Онищук розглядав структуру навчального предмета. На думку вченого, "навчальний предмет – педагогічно обґрунтована система наукових знань, практичних навичок і умінь, які виражають основний зміст і методи певної науки. Як і відповідна наука, навчальний предмет включає факти, поняття, закони, теорії, ідеї, а також методи досліджень, притаманні цій науці" [5, с. 16]. Учений запропонував також із метою формування в учнів комплексу знань, умінь і навичок до складу навчальних предметів включати і педагогічно обґрунтовані системи вправ, запитань (у тому числі проблемних), практичних завдань [5].

А. М. Алексюк у статті "Значення і суть проблемності у навчанні" (1970) розглядав проблемне навчання як окремий, третій (після репродуктивного й розвивального) тип навчання. Під проблемним учений розумів таке навчання, "яке сприяє розвитку творчого (продуктивного) мислення у дітей і формує в них внутрішні стимули до навчання, творчу особистість" [1, с. 33].

Підвищення ефективності навчального процесу А. М. Алексюк вбачав в активному зближенні психології мислення та психології навчання. Зокрема, він відзначав, що постановка задачі в навчанні стимулює мислення, підвищує пізнавальну та практичну активність учнів. Необхідно забезпечити, зазначає учений, порядок із засвоєнням знань, оволодіння такими узагальненими прийомами мислення й інтелектуальними вміннями, які є спільними для різних типів задач і дадуть змогу в майбутньому самостійно і творчо вирішувати нові пізнавальні і практичні завдання. Учений погоджувався із думкою Н. О. Меншинської, що найбільше значення для характеристики умінь самостійного навчання й застосування знань на практиці в нових ситуаціях, керування своєю увагою, пам'яттю, мисленням мають: вміння планувати свою навчальну роботу, систематично здійснювати самоконтроль у процесі її виконання, мобілізувати увагу при розв'язуванні поставленої задачі, користуватись раціональними прийомами запам'ятовування, ефективно виконувати основні розумові операції (аналіз, синтез, узагальнення й диференціацію, абстрагування і конкретизацію) [4].

А. М. Алексюк відстоював думку про те, що коли характер викладу навчального матеріалу лише інформаційний він сприяє лише розвитку репродуктивної пізнавальної діяльності. На його думку, навчання, при якому учням подають навчальний матеріал у готовому вигляді, позбавляє можливостей творчого пошуку. Однак, залучення учнів до дослідницької діяльності, певне навчання повинно відбуватись у певній системі. Використовувати проблемний виклад знань учителем і з часом переходити до власне проблемного навчання на основі тісної взаємодії діяльності вчителя і учнів, викладача і студентів [1].

За аналогією з розгорнутим мисленнєвим процесом А. М. Алексюк обґрунтував чотири етапи пошукової діяльності:

- виникнення проблеми, початкове усвідомлення суперечності, інтелектуального ускладнення;

- осмислення проблеми як такої;
 - процес пошуків найраціональнішого вирішення проблеми (розчленування загальної задачі на ряд окремих; висунення гіпотез, їхній аналіз і визначення операцій, правил, раніше засвоєних знань для вирішення проблеми);

- формулювання остаточного судження, у якому зафіксовано результат вирішення, його практична перевірка [6]. Проблемні ситуації не повинні стати самоціллю. Не кожна проблемна ситуація дидактично виправдана та сприяє розвитку учнів. А. М. Алексюк схилявся до думки, що педагогічна цінність ідеї проблемного навчання полягає в тому, що завдяки її реалізації учні чітко усвідомлюють суперечності як систему пізнавальних труднощів, подолання яких ставить їх в умови активної діяльності, вимагаючи пізнавальної самостійності. Причому, у пояснювально-ілюстративному (традиційному) навчанні пізнавальні суперечності усвідомлюються недостатньо [6].

А. М. Алексюк виділяв типи пізнавальних задач за такими критеріями:

- 1) за характером діяльності (пізнавальні, практичні і творчі) задачі;
- 2) за призначенням (тренувальні, пошукові);
- 3) за превалюючими розумовими діями у їхньому розв'язанні (мислительні, перцептивні, мнемічні);
- 4) за змістом і методами науки [6].

Кожен із видів задач учений розрізняв за ступенем самостійності у їхньому розв'язанні (*навчально-пізнавальні, тренувальні, пошукові задачі*). Науковець зазначав, що для розвитку пізнавальної активності й самостійності учнів важливим є не лише мотиваційний аспект застосування задач, а й певна система їх за типами і рівнем труднощів, мірою ускладнення, навчальними предметами [6].

Учитель повинен забезпечити педагогічні умови розв'язування навчальних задач дослідницького характеру. Виходячи з цього, А. М. Алексюк стверджував, що виникає потреба в оптимальному об'єднанні пошукової діяльності учнів з інформаційним повідомленням знань. В учнів потрібно розвивати не формально спекулятивний розум, а розум, збагачений знаннями.

Учений критикував евристичне навчання тому, що: "Воно характеризується уповільненням темпу вивчення програмного матеріалу, труднощами, пов'язаними із великою кількістю учнів у класі й різним рівнем їхньої підготовки. Учень повинен відчувати себе співучасником розв'язання проблеми, експериментатором, творцем. Проблемне навчання – одне із засобів піднесення ефективності навчання, частина цілісної системи його" [1, с. 25].

Методи проблемного навчання ґрунтуються на самостійній пізнавальній активності учнів. У процесі проблемного навчання використовуються методи різних рівнів складності. Це дає змогу диференційовано підходити до вивчення матеріалу. Важливим результатом досліджень різноманітних аспектів розвивального навчання було освоєння педагогами методів постановки експериментів, спрямованих на реалізацію розвиваль-

ної функції навчання, розгортання наукових пошуків, що ґрунтувалися на засадах діяльнісного й загальнорозвивального підходів. У центрі наукових пошуків були проблеми розвитку пізнавальної активності та самостійності, озброєння школярів загальними пізнавальними прийомами (порівняння, спостереження, узагальнення, конкретизація), уміннями працювати з книгою, алгоритмами навчальних дій (у тому числі самоконтролем і самоперевіркою). Над проблемною активізацією самостійної пізнавальної діяльності учнів плідно працювали відомі українські учені Б. П. Коротяєв, В. О. Онищук, В. Ф. Паламарчук, О. Я. Савченко й ін.

ВИСНОВКИ. Узагальнюючи викладене, зазначимо, що наряду з багатьма ученими Анатолій Миколайович Алексюк досить ґрунтовно розкрив сутність проблемного навчання, зазначивши, що проблемне навчання сприяє не лише набуттю студентами необхідної системи знань, умінь і навичок, але й досягненню високого рівня їхнього розумового розвитку, формування в них здатності до самостійного оволодіння знань шляхом власної творчої діяльності, розвиває інтерес до навчальної праці; забезпечує ґрунтовні результати навчання. Особливістю проблемного навчання є також те, що воно змінює мотивацію пізнавальної діяльності: провідними стають пізнавально-спонукальні (інтелектуальні) мотиви. Інтерес до навчання виникає у зв'язку з проблемою й розгортається у процесі розумової праці, пов'язаної з пошуками та знаходженням рішення проблемного завдання або сукупності завдань. На цих засадах виникає внутрішня зацікавленість, що перетворюється в чинник активізації навчального процесу та ефективності навчання.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Значення і суть проблемності в навчанні / А. М. Алексюк. – К. : Рад. шк. – 1970. – №3. – С. 28–37; 1970. – № 6. – С. 21–30.
2. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Наука, 1981.
3. Махмутов М. И. Проблемное обучение / М. И. Махмутов. – М. : Педагогика, 1975.
4. Окон' В. Основи проблемного обучения ; пер. с польск. – М. : "Просвещение", 1968.
5. Онищук В. А. Урок в современной школе : пособие. – М. : Просвещение, 1981.
6. Педагогіка ; за ред. А. М. Алексюка. – К. : Вища школа, 1985.
7. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. – К. : Либідь, 2002.

References

1. Aleksyuk A. M. Znachennya i sut' problemnosti v navchanni / A. M. Aleksyuk. – K. : Rad. shk. – 1970. – № 3. – S. 28–37; 1970. – № 6. – S. 21–30.
2. Lerner Y. YA. Dydaktycheskye osnovy metodov obuchenyya / Y. YA. Lerner. – M. : Nauka, 1981.
3. Makhmutov M. Y. Problemnoe obuchenye / M. Y. Makhmutov. – M. : Pedagogika, 1975.
4. Okon' V. Osnovy problemnoho obuchenyya ; per. s pol'sk / V. Okon'. – M. : "Prosveshchenye", 1968.
5. Onyshchuk V. A. Urok v sovremennoy shkole. Posobyе dlya uchytel'ey / V. A. Onyshchuk. – M. : Prosveshchenye, 1981.
6. Pedagogika ; za red. A. M. Aleksyuka. – K. : Vyshcha shkola, 1985.
7. Yahupov V. V. Pedagogika : Navch. posibnyk / V. V. Yahupov. – K. : Lybid', 2002.

Надійшла до редколегії 24.04.17

L. Bakhmach, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PROBLEM-BASED LEARNING IN THE SCIENTIFIC HERITAGE OF UKRAINIAN SCIENTIST A. M. ALEKSYUK

A. M. Aleksyuk noted that when the nature of the presentation of educational material is only informational, it contributes reproductive development of cognitive activity. According to him, education in which teachers give all learning materials to students, it makes impossible to do creativity. It is important to use problematic presentation of knowledge in learning and eventually move to the actual problem-based learning through close interaction of teachers and students. An essential feature of the problem is that it combines elements of knowledge and ignorance, contributes some connections between them, gives impetus to logical thinking. In addition to knowledge and skills that defines curricula and textbooks, A.M. Aleksyuk offered to include to the educational content forming mind properties of students, developing their cognitive abilities and creative skills. The essence of the problem-based learning is the presentation of knowledge that the teacher poses the problem, shows ways of solving, encourages independent solution. As the system of problem-based learning methods is based on the principle of cognitive independence of students, gradual complication of problem, the transition to each subsequent adjustment method requires the content of the training material.

Some research literature states that professional case-method training stimulates student activity and learning motivation. Additionally, this training method improves teacher performance without extra cost.

The essence of problem-based learning consists of problem formation, solution options, leading to independent answers.

Since the system of problem-based learning methods is based on the principle of cognitive independence and gradual complication of problem setting, the transition to next methods requires the restructuring of the content of the training material. The Restructuring of the content is carried out by applying a certain set of methods: permutations, the involvement of additional facts, using of additional elements in the presentation, transformation of facts into cognitive tasks.

Key words: *Problem-based learning, activation of cognitive activity, conditions of using problem-based learning, academic achievements of A.M. Aleksyuk.*

Л. Бахмач, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ЗНАЧЕНИЕ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В НАУЧНОМ ИССЛЕДОВАНИИ А. Н. АЛЕКСЮКА

Раскрывается сущность проблемного обучения и исследуются его особенности в научных исследованиях известных ученых, в частности в исследованиях А. Н. Алексюка. Исследовано, что ученый видел педагогическую ценность идеи проблемного обучения в том, что благодаря реализации которого учащиеся ясно осознают противоречия как систему познавательных трудностей, преодоление которых ставит их в условия активной деятельности, требуя познавательной самостоятельности. Анализ научного наследия А. Н. Алексюка свидетельствует о том, что ученый считал обучение, при котором ученикам подают учебный материал в готовом виде лишает возможности творческого поиска и решает эту проблему можно благодаря введению проблемного метода обучения.

Ключевые слова: *проблемное обучение, активизация познавательной деятельности, условия применения проблемного обучения, научный потенциал А. М. Алексюка.*

Відомості про автора

Бахмач Людмила Анатоліївна – Україна, м. Київ, аспірантка кафедри педагогіки Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Контактна інформація: Golovkonata@ukr.net

Бахмач Людмила Анатоліевна – Украина, г. Киев, аспирантка кафедры педагогики Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка

Контактная информация: Golovkonata@ukr.net

Liudmyla Bakhmach – Ukraine, Kyiv, PhD student, Pedagogy department of Psychology Faculty, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Contact information: Golovkonata@ukr.net

УДК 378.1 : 613

Н. Беседа, канд. пед. наук

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Полтава

ГЕНЕЗИС СОЦІАЛЬНО-МЕДИЧНИХ ОСНОВ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ

Розкрито сутнісний зміст поняття "здоров'язбереження". Систематизовано уявлення про здоров'я, засоби й методи його збереження в різні історичні епохи. Охарактеризовано соціально-медичні основи здоров'язбереження дітей і молоді в історії людства. На основі узагальнення поглядів теоретиків і практиків виокремлено основні підходи до здоров'язбереження молодого покоління. Проаналізовано особливості формування індивідуального й суспільного здоров'я в контексті реалізації вітчизняних і світових культурно-освітніх традицій.

Ключові слова: *здоров'язбереження; соціально-медичний напрям здоров'язбереження; індивідуальне здоров'я; суспільне здоров'я.*

Постановка наукової проблеми та її значення.

Головною ознакою цивілізованого суспільства й найбільшою його цінністю є здоров'я молодого покоління. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба у спрямуванні ціннісних орієнтирів сучасної молоді на збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я навколишніх. Слід зазначити, що вирішення проблеми збереження й зміцнення здоров'я в Україні та світі ускладнюється негативним впливом медичних, екологічних і соціально-економічних чинників, а саме:

- зростанням показника захворюваності серед дитячого контингенту населення;
- загостренням екологічних проблем в Україні та світі;
- погіршенням соціо-економічних умов життя родини;
- порушенням раціонального співвідношення між інтелектуальною й руховою активністю учнів і студентів;
- не сформованістю стійких мотивацій у дітей і підлітків до здорового способу життя;
- низьким рівнем культури здоров'я молоді.

З огляду на це, вважаємо, що позитивних зрушень у галузі здоров'язбереження можна досягти завдяки розробленню відповідного нормативно-правового забезпечення, соціальних програм і педагогічних напрацю-

вань щодо впровадження здоров'язберезувальних технологій у діяльність фізкультурно-оздоровчих і навчальних закладів. Підтвердженням цього є наукові висновки В. Бобрицької: "Реалізація права на здоров'я потребує розроблення механізмів реалізації комплексу правових актів, програм підтримання й охорони здоров'я, у яких визначається місце кожної соціально-економічної структури: сім'ї, закладів освіти, органів охорони здоров'я, виробничих установ, фізкультурно-оздоровчих організацій, державних органів тощо" [1, с. 107].

Мета й завдання дослідження. Ураховуючи вищевикладене, метою дослідження є вивчення вітчизняного та світового досвіду розроблення соціально-медичних основ здоров'язбереження.

Для досягнення означеної мети виокремлено такі завдання:

1. Охарактеризувати арсенал засобів і методів здоров'язбереження в різні історичні епохи.
2. Проаналізувати особливості формування індивідуального й суспільного здоров'я в контексті реалізації вітчизняних і світових культурно-освітніх традицій.

Стан дослідження. Дослідженню теоретичних і прикладних аспектів проблеми здоров'язбереження